

Lipcsei zenetudományi konferencia a Bach-évben

2000. január 27. és 29. között minden bizonnyal az év egyik legjelentősebb zenetudományi konferenciáját rendezték meg Lipcsében. E nagyszabású —korunk valamennyi jelentős Bach-kutatóját felvonultató— eseményt három évforduló tette aktuálissá:

Johann Sebastian Bach kétszázötven évvel ezelőtt hunyt el, a „Bach-Gesellschaft” százötven éve, a Neue Bachgesellschaft E. V. Leipzig pedig száz éve alakult.

Az 1850-ben Moritz Hauptmann Thomas-kantor által alapított „Bach-Gesellschaft” munkájában nem kisebb egyéniségek vettek részt, mint Robert Schumann, Louis Spohr és Liszt Ferenc. Céljuk abban állt, hogy Johann Sebastian Bach valamennyi művét nyomtatásban megjelentessék. (Az ún. régi Bach Összkiadás gyönyörű köteteit, melyek Liszt tulajdonát képezték, a budapesti Zeneakadémia könyvtára őrzi.) Feladatát ötven év alatt teljesítve 1900-ban a Társaság feloszlott, egyszersmind Neue Bachgesellschaft Leipzig néven újjá is alakult és nemzetközi szervezetté bővült.

A konferencia előadásait két csoportra osztották. Az egyik szekció a hangszeres zenével, Bach kompozíciós technikájával, stílusával és esztétikájával foglalkozott, míg a másik szekció munkájának középpontjában a vokális művek vizsgálata állt.

A teljesség igénye nélkül hadd említsek meg külön is néhány általam jelentősnek tartott előadást. Friedrich Krummacher (Kiel): Anmerkungen zu Bachs späten Choralkantaten; Daniel R. Melamed (Bloomington): Bach's Leipzig performances of the Hamburg St. Mark Passion; Joshua Rifkin (Cambridge/MA): Eine schwierige Stelle in der h-Moll-Messe; Hans Eppstein (Danderyd/S): Fragen zu Ordnungsprinzipien in Bachs Leipziger

Instrumentalsammlungen; Peter Wollny (Leipzig): Zwischen Clavier-Übung III und Kunst der Fuge: Unbekannte Skizzen von Johann Sebastian und Wilhelm Friedemann Bach; Christoph Wolff (Cambridge/MA): Bach, der gelehrte Musiker.

A konferenciát kiegészítő programok közül két eseményt emelek ki. Az egyik a világ különböző pontjain működő Bach-társaságok képviselőinek találkozója, ahol beszámolókat hallhattunk többek között a francia, az angol, a lett, az amerikai, a venezuelai és más Bach-társaságok munkájáról, s ahol magunk is tájékoztatást adhattunk a Budapesti Bach Hétről, kiadványainkról, a Magyar Bach Társaság tevékenységéről. Számunkra szerencsés véletlen, hogy a rendezvényt egy időben jelent meg méltatás „Die 10. Budapester-Bach-Woche” címmel Papp Ágnes tollából a nemzetközi társaság lapjában.

A másik jelentős esemény a Bach-Archiv Leipzig megtekintése volt. A Werner Neumann által 1950-ben alapított intézet feladatát abban látja, hogy Johann Sebastian Bach életével, tevékenységi körével, műveivel kapcsolatos dokumentumokat gyűjtse, kutassa, bemutassa, előadások és publikációk útján nyilvánossá tegye. A Bach-Archivot jelenlegi igazgatója, Hans-Joachim Schulze vezetésével tekintettük meg.

A rendezvénysorozatot esti hangversenyek gazdagították. Így hallhattuk a Thomaner Chor előadásában a „Jesu meine Freude” BWV 227-es motettát liturgikus keretben a Tamás-templomban, és a BWV 21-es „Ich hatte viel Bekümmernis” kantátát a Nikolai Kirchében. A kórus, melynek első írásos említése 1254-ből származik, Bach idejében 54, jelenleg 80 énekesfiúból áll. Rendszeres tevékenységük a vasárnapi istentisztelet mellett a pénteken és szombaton megszólaló motetta- és kantáta-est, mely a Karácsonyi

oratórium és az egyik passió előadásával kibővíelve teszi teljessé évi programjukat a Gewandhaus Orchester közreműködésével.

Nem titkolom, hogy meghatódottsággal hallgattam a Tamás-templom orgonáját, melyen egykor Zalánfy Aladár —Deák téri templomunk orgonása— Karl Straube, a kor leghíresebb Bach-interpretátora növendékeként tanult és játszott, s akinek lipcsei élményei nélkül a Lutheránia sem találta volna meg legfőbb hivatását.

E januári rendezvénysorozat kétséget kizáróan legnagyobb szenzációját a Christoph Wolff és munkatársai által tartott beszámoló jelentette, mely arról adott hírt, hogy a Kijevi Állami Levéltárban felbukkant a Berliner Singakademie páratlan gazdag kéziratgyűjteménye. A Berliner Singakademiét 1791-ben Carl Friedrich Fasch alapította. Egyik első igazgatója Carl Friedrich Zelter volt, akihez tizenegy éves korában a fiatal Mendelssohn is beíratott. Mendelssohn ezzel az együttessel mutatta be 1829-ben Johann Sebastian Bach Máté passiójának híres első felújítását.

A Singakademie kottatárát 1999 nyaráig mindenki elveszítettnek hitte, kivéve a Harvard University dékánját, korunk egyik legjelentősebb Bach kutatóját, Christoph Wolffot, aki 30 év eredménytelennek látszó kutatás után sem mondott le arról, hogy a második világháború után a Vörös Hadsereg által a Szovjetunióba szállított kincs ma is létezik. Egy volt KGB-ügynök információi alapján, regénybe illő diplomáciai konspirációk után, a zenetudós végül mégis bebocsátást nyert a kijevi archívumba, ahol végre meggyőződhetett arról, hogy elképzelése nem rögeszme, hanem valóság. A gyűjtemény közel 5000 kéziratot, több mint egymillió kottaoldalt foglal magába, többek között Carl Philipp Emanuel Bach hamburgi alkotói periódusának teljes ter-

mését, nyomtatásban eddig még soha meg nem jelent műveket, pl. 20 passiót (partitúra, teljes szólamanyag), 50 zongoraverseny; számos alkotást Wilhelm Friedemann Bachtól; a 27 kéziratot tartalmazó ún. „Alt-Bachische-Archiv”-ot; 220 egyházi kantátát Georg Philipp Telemantól; több mint 150 vokális és 420 hangszeres kompozíciót Johann Gottlieb-től és Carl Heinrich Grauntól; 130 vokális és 80 instrumentális művet Johann Adolf Hassétól; közel 120 művet Franz és Georg Bendától, és sok más kisebb jelentőségű mestertől; számos autográfot Felix Mendelssohn-Bartholdytól, Beethoventől és Carl Friedrich Zelter Goethével folytatott levelezéséből.

Olyan érdekességek is előkerültek, mint például Wilhelm Friedemann Bach néhány kontra-punkt-gyakorlata, ahol a kézírásból megállapítható, hol akadt el a komponálásban, és hogyan javasolt neki két-három folytatási lehetőséget egy kottasorral lejjebb apja, Johann Sebastian Bach.

A Singakademie kottatára gyakorlatilag korunkig kutathatatlan volt, ezért annak belső tartalmáról ismeretei csak Carl Friedrich Zelternek és utódainak lehettek, akik sárkányként őrizték a kincset, melynek megtekintését még Philipp Spittának sem engedélyezték. A teljes anyag feldolgozása négy zenetudós irányításával folyik: Christoph Wolff — Alt-Bachische Archiv; Hans Joachim Schulze — Johann Sebastian Bach; Peter Wollny — Wilhelm Friedemann Bach; Ulrich Leisinger — Carl Philipp Emanuel Bach.

Hogy az előkerült alkotások milyen mértékben teszik szükségessé a zenetörténet egy korszakának újraértelmezését, átfogalmazását, belső arányainak helyes felmérését, csupán a jövő döntheti el; ahogy Peter Wollny fogalmazott: „Für uns beginnt die Forschung jetzt neu.”

Kamp Salamon

Református egyházi hírek

Református egyházzene az iskolai oktatásban

A Református Egyházzzenészek Munkaközössége 2000. március 17–18-án, pénteken és szombaton a Debreceni Református Kollégiumban „*Református egyházzene a zenei és általános oktatási intézményekben*” címmel konferenciát rendezett elsősorban a zenei alap- és középfokú, valamint az általános- és középiskolák tanárai részére.

A konferencián Kisné Balázs Enikő (Budapest), Ócsai Judit (Enying), Gattyán Ilona (Miskolc), Draskóczy Balázs (Kunszentmiklós), Mikesi Tibor (Kecskemét), Szederné Tóth Zsuzsanna (Sárospatak), Dávid István és Hargita Péter (Nagykőrös) számolt be egyházzene-pedagógiai munkájáról. A konferencián részt vett és hozzá-

szólt Papp Kornél, a Református Pedagógiai Intézet főmunkatársa is. Másnap, szombat délelőtt „*Református énekkincsről*” címmel Fekete Csaba előadása hangzott el, majd konferátumként Bódiss Tamás (Egy húsvéti énekkönyv európai és évszázados távlatban), Kobzos Kiss Tamás (A népzene-tudomány újabb eredményei) és Gattyán Ilona (A magyar református egyházzenei anyanyelv koncepciója) kapott szót. A konferencia eredményeként további megbeszélésekre, egyeztetésekre került sor, és egy megfelelő zenei színvonalú református óvodai és iskolai énekgyűjtemény megszerkesztésének és kiadásának igénye fogalmazódott meg. (BT)

Református kórustalálkozó Pécsen

Április 29–30-án református kórustalálkozót rendeztek Pécsen a kertvárosi lakótelep új templomában. A helyi kórus az új gyülekezettel egyidős (13 éves), s a templom felszentelése óta minden évben rendez kórustalálkozót. Így került sor két páratlan évben a város egyházi kórusainak ökumenikus hangversenyére, s a páros években, immár harmadízben a Dunamelléki Református Egyházkerület gyülekezeti kórusainak találkozására.

Résztvevők voltak: a Budai Református Egyházközség kórusa, a nagydorogi Sztáray Mihály Énekkar, a Nagykőrösi Református Egyházközség kórusa, a pasaréti Palló Imre énekkar, a Pécsbelvárosi Református Egyházközség kórusa, a pécs-kertvárosi Psalmus Kórus, a Pécsi Református Gimnázium kórusa, a szekszárdi Gárdonyi Zoltán Református Együttes és a Szigetszentmiklósi Református Egyházközség kórusa.

A találkozó programjában szombaton délután bemutatkozás és összpóba, majd a hangverseny, utána karnagy megbeszélés és a résztvevők számára szeretetvendégség, valamint más-

nap a megye gyülekezeteinek istentiszteletén énekes szolgálat szerepelt. — A karnagyok többnyire a XVI–XVII. század, a német barokk és a XX. század magyar egyházi kórusirodalmából válogattak. A szigetszentmiklósi kórus a millennium alkalmából Kodály Zoltán Magyar nemzet című művét adta elő, a nagykőrösiek graduál-összeállítást hoztak invokációtól a Te Deumig, a pasaréti énekkartól pedig S. Scheidt Erős vár a mi Istenünk című, két kórusra írt műve hangzott el.

Mivel ez az alkalom hagyományosan a gyülekezeti istentiszteleteken énekkar szolgálat együttesek találkozója, nem hangverseny-produkciók felsorakoztatása, ezért helye van a falusi kisgyülekezet kétszólamú éneklésének s a nem igazán egyenletes szólamelosztású kórusok megszólalásának is. Az évek távlatában azonban világosan kitűnik, hogy az együttesek Isten szolgálatában egyre igényesebb műválasztásra és kórushangzásra töreksenek, s így a találkozó képes volt ennek az elkötelezésnek az erősítésére, és igazi zenei élmény nyújtására is.

A rendezvény meghívott vendége Tillai Aurél Liszt-díjas karmagy volt, aki a délutáni próbát, a karmagi megbeszélést vezette, az összkart ve-

zényelte, s erre az alkalomra művet is írt a Dicsőült helyeken kezdetű gyülekezeti ének feldolgozásával. *Szénási Jánosné*

Koncert a magyar reformáció énekanyagából

A Soli Deo Gloria Kamarakórus a Magyar zene ezer éve sorozat keretében 2000. április 9-én hangversenyt adott a Régi Zeneakadémián. A koncerten a magyar reformáció énekanyagából hangzott el egy jellemző válogatás a XVI. századi graduálok,

kancionálék anyaga és egyszerű többszólamú tételek felhasználásával. A magyar reformáció egyházzeneje című műsort a kórus a jövőben több református templomban is megszólaltatja majd.

Kantáta-istentisztelet a Kálvin téren

A Budapest-Kálvin téri református templomban május 7-én és június 12-én különleges *kantáta-istentiszteletre* került sor. A Soli Deo Gloria Kamarakórus hangszeresek és szólisták közreműködésével Bach egy-egy kantátáját énekelte. A kantáták liturgikus keretben hangzottak fel, melyhez a mintát a Bach korabeli lipcei istentisztelet szolgáltatta. Az istentisztelet rendjét a kórus két vezetője: Bódiss Tamás és Hargita Péter állította össze német minták alapján, hogy ezen keresztül is rámutassanak az egyházi zene és a liturgia szoros kapcsolatára és egymásrataltságra.

Az alábbiakban a pünkösdhétfői istentisztelet fő tételeit közöljük:

Bach: G-dúr prelúdium — Scheidt: Hodie completi sunt — Praetorius: Kyrie paschale és Gloria (a Protestáns Graduál tételpárjával alternatim) — epistola — Bach: Komm Gott Schöpfer — korálelőjáték és gyülekezeti ének (Ref. 373.) — evangélium — Bach: 68. kantáta — hitvallási ének (Ref. 232.) — invokációs ének (Ref. 234.) — igehirdetés — felelő ének (Ref. 376.) — énekel t ároni áldás (Hassler letétével) — a Scheidtmotetta megismétlése — Bach: G-dúr fuga.

A református világtalálkozó egyházzenei rendezvényei

A Magyar Reformátusok IV. Világtalálkozója keretében a Károli Gáspár Református Egyetem Tanítóképző Főiskolai kara július 2-án, vasárnap Nagykőrösön a református tanítók találkozójaival együtt megrendezte a református orgonaművészek-kántorok találkozóját is.

A délelőtti programban az oktatási intézmények megtekintése után a református templom nemrégiben újjáépült orgonáját mutatta be *Dávid István* orgonaművész, az egész napos rendezvény szervezője. Az ünnepi istentisztelet és emlékműavatás után kezdődhettek a szakmai programok: előadások és beszélgetések. Először *Enyedi Pál* számolt be az 1985–88-ban elvégzett magyarországi orgonafelmérés tapasztalatairól, tanulságairól. Előadásában értékelte hazánk orgonáinak helyzetét, szólt a hang-

szerek használatának, karbantartásának, felújításának, restaurálásának fontosabb szempontjairól is. Sajnos az orgonajavítások során jelentős összegek vesznek kárba, mert az egyház-községek nem fordítanak kellő figyelmet a javítási munkák szakmai felügyeletére. Hiányzik, vagy nem működik az egyházban a szakértői hálózat, mely felmérné az orgona állapotát, javaslatot tenne a szükséges javítási munkákra és ellenőrizné annak megfelelő elvégzését.

Ugyanerre a hiányosságra mutatott rá *Dávid István* is, aki „Református egyházunk és az orgona” címmel tartott előadást. A református egyházban — elmondása szerint — a hangszerek országos összesítés szerinti több milliárd forintos értékéhez képest állapotuk, az istentiszteletben

betöltött szerepük és a hangszerek erkölcsi megbecsülése mélyen rangon aluli.

Délután *Almási István* számolt be az erdélyi kántorképzés kérdéseiről, jövőbeli távlatairól. *iff. Fekete Károly*, a Debreceni Hittudományi Egyetem rektora a lelképásztör zenei műveltségének jelentőségéről szól előadásában. Nemcsak a himnológiai ismeretek szükségességére, hanem arra is rávilágított, miképpen segítheti a lelkész igehirdetési munkáját az egyházi zene megfelelő ismerete. A befejező előadásban *Dobszay László* a közös egyházzenei örökségről beszélt: a középkori, illetve a XVI. századi kanciókról, a középkori himnuszokról és a liturgikus („biblikus”) éneklés fontos szerepéről. A nap programját *Pálúr János* orgonahangversenye és a Főiskola épületében tartott fogadás zárta.

Másnap, július 3-án az Északpesti Református Egyházmegye rendezte meg *Gödöllőn* a Szt. István (korábban Agrártudományi) Egyetemen a karnagyok és énekkarak találkozóját. Délelőtt 10 órától két előadásra kerül sor: A református énekkarak repertoárjáról, a kórus istentiszteleti szerepéről *Bódiss Tamás*, a főtí. ref. gyülekezet

kántor-karnagya beszélt. Előadásában rámutatott arra, hogy az általános egyházi kórusirodalom háromféle típusú szöveget használ: liturgikus, bibliai és énekszövegeket. A mai református gyakorlatban legelterjedtebbek az énekszövegekre készült feldolgozások, melyek azért veszélyesek, mert így a gyülekezet „szájából” veheti ki az éneklést az énekkar, ami —a gyülekezeti ének redukálása, szerepének csökkentése— semmiképpen sem kívánatos.

A második előadásban a református gyülekezeti éneklés törzsanyagáról. az éneklés istentiszteleti —liturgikus— szerepéről *Hoppál Péter*, a pécsi ref. gimnázium énektanára szólt.

Délután fél 2 órától az Egyetem aulájában gyülekeztek az énekkarak. Kilenc énekkar jött el, melyek közül kettő Erdélyből érkezett. Közös éneklés és próba után 4 órától kezdődött a bemutató hangverseny. A sok közös énekléssel tagolt kórusbemutatók sorát egy Bach-mű zárta. Az összkar Hargita Péter vezetésével délután tanulta meg Bach 22. kantátájának zárótételét, melynek éneklésével ért véget a karnagyok és kórusok találkozója.

A protestáns egyházzene tanítása — tanfolyam

Az 1999 őszén megrendezett első tanfolyamot követően a ReZeM és a Református Pedagógiai Intézet „A protestáns egyházzene tanítása” címmel 30 órás, államilag is akkreditált egyházzenei tanfolyamot indít zenepedagógusok és hangszeres tanárok, valamint karnagyok és gyülekezeti kántorok részére 2000. október 6–8., valamint november 10–12. között, péntektől vasárnapig Főton, az Evangélikus Kántorképző Intézetben (Mandák-villa).

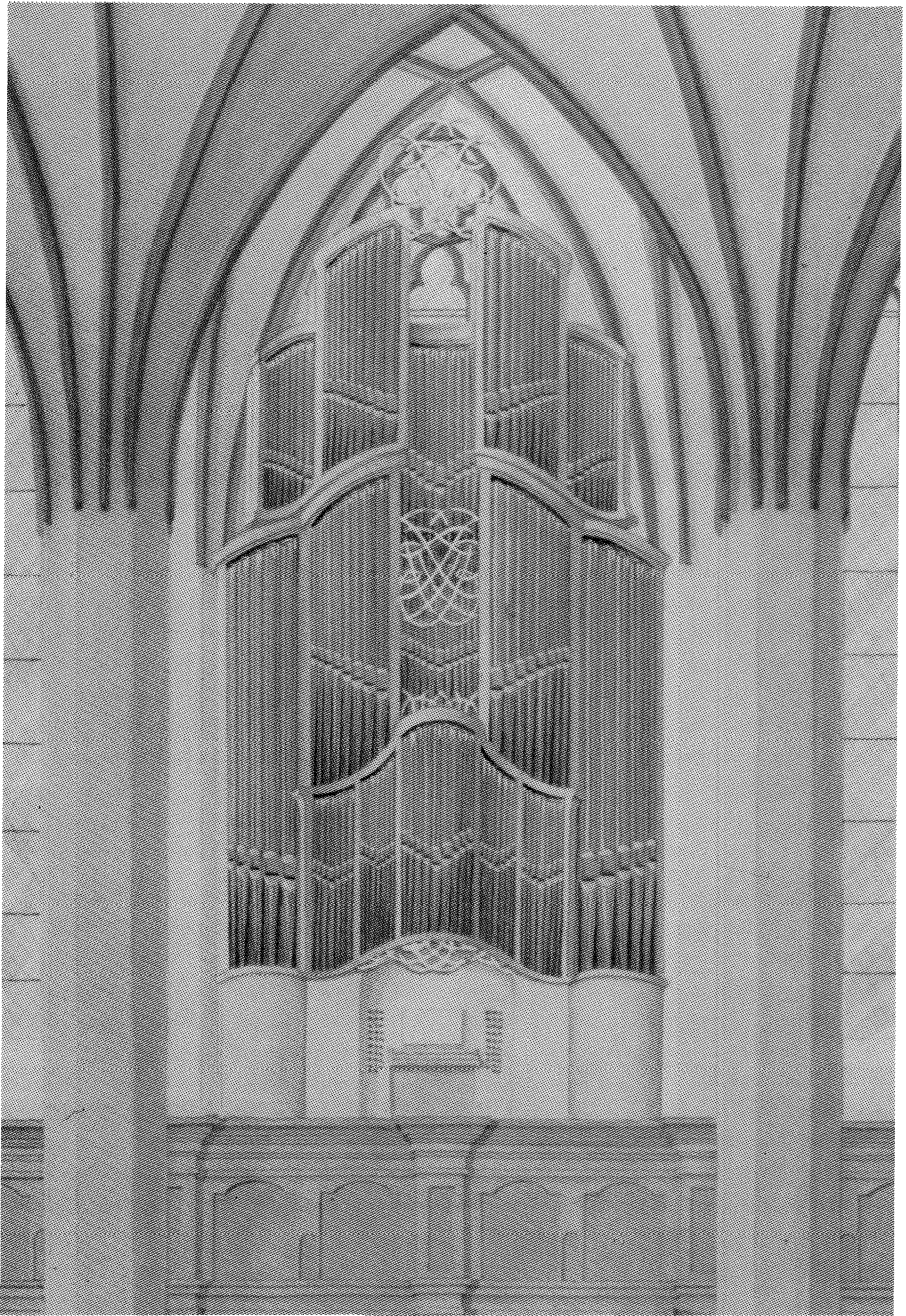
A tanfolyam célja: a magyar protestáns egyházzene történeti áttekintése, elméleti és gyakorlati útmutatás. Fő tárgykörök: 1. himnológia (graduál és gyülekezeti ének), 2. egyházi műzene, kórusirodalom, 3. liturgika. — Az előadásokhoz hangversenyek, istentiszteletek kapcsolódnak.

Az utóbbi évtizedben elindult, ill. újraindult református oktatási intézményeink egyházi, re-

formátus jellegét az intézmény lelkisége és a lelkész, hitoktatói munka mellett leginkább az iskola zenei élete, az ének-zene tanítás egyházi jellege határozza meg. Fontos tehát, hogy a zenét tanító kollégák megfelelő egyházzenei ismeretekkel rendelkezzenek.

A Református Pedagógiai Intézet és a ReZeM ezért indít pedagógusok számára ének-zenei továbbképzést, melynek célja elsősorban az, hogy szélesebb horizontot felvázolva a tanárok és gyülekezeti kántorok, karnagyok feladataihoz igyekezzenek elméleti tudást és gyakorlati segítséget adni.

A jelentkezéseket a Református Pedagógiai Intézet címén (1146 Budapest, Abonyi u 21., fax: 351 9842) várják. Részvételi költség: pedagógusoknak továbbképzési keretből 20 000 Ft, egyéb jelentkezőknek 6000 Ft. *Bódiss Tamás*

*A lipcsei Tamás-templom új Bach-organájának homlokzati rajza.
(Lásd lapunk jelen számának 367–376. lapjain!)*